

Krajobraz nocą – nowe dzieło architekta krajobrazu

Magdalena Zienowicz

The Landscape
by Night – a
New Work
of Landscape
Architect

Czym jest światło? Jaka jest jego rola i znaczenie? Pytanie to frapowało i nadal budzi zainteresowanie najwybitniejszych myślicieli i artystów. Nauka i sztuka rozszyfrowuje tę „odwieczną zagadkę” poprzez badania, analizy, hipotezy, dyskusje i zgłębianie jej tajemnicy. Mimo to światło nadal pozostaje pojęciem wieloznacznym i otwartym, jako że:

- rozprasza ciemność pozwalając zobaczyć przedmioty, ich kształty i kolory, a ponadto określić kierunek, wyznaczyć proporcje i odległości,
- porządkuje, a jednocześnie wprowadza zróżnicowanie,
- jest energią życia, rozwoju, niesie za sobą wartość symboliczną dobra i mądrości

- w wielu kosmologiach stworzenie świata zaczyna się od rozdzielenia Światła od Ciemności: światła jako energii i tworzywa życia od ciemności – ciszy, śmierci i tajemnicy,
- jest podstawą wizji czasu i przestrzeni, można stwierdzić, że światło poprzez fakt przenoszenia informacji „stwarza przestrzeń i czas”.

Światło ma dwoistą naturę; z jednej strony jako medium jest nam niezbędne do obiektywnego i subiektywnego postrzegania istnienia rzeczy i do działania, z drugiej strony jest wartością samą w sobie; ma własną formę, strukturę, barwę i znaczenie. Światło oddziałuje na emocje, otwierając obszary rozważań i refleksji na temat swojej roli w otaczającej nas przestrzeni.

	ŚWIATŁO	
<p>OPISUJE</p> <p>■</p> <p>POKAZUJE</p> <p>■</p> <p>PREZENTUJE</p>		<p>UJAWNIA</p> <p>■</p> <p>INFORMUJE</p> <p>■</p> <p>OZNACZA</p>
■	ZNACZY	■

Ryc. 1. Schemat ilustrujący światło jako medium, fragment iluminacji parku de la Tête d’Or, Lyon

Fig. 1. Diagram illustrating the light as a medium, part of the illumination of park de la Tête d’Or, Lyon

Ryc. 2. „Dematerializacja” architektury przez światło przenikające do wnętrza przez witraże, katedra św. Stefana, Praga

Fig. 2. „Dematerialization” of architecture through light penetrating into the interior through stained glass windows, Cathedral of St. Stefan, Prague

Współcześni artyści zajmujący się sztuką światła starają się je „zmaterializować”, zatrzymać, „obłaskawić” i w konsekwencji uczynić narzędziem własnej ekspresji. Obejmują funkcję pośrednika pomiędzy światłem materialnym a niematerialnym medium, jakim jest światło.

Wypowiedzi znanych projektantów światła: Vesa Honkonena, Rogera Narboniego, Franco Raggiiego czy Marca Aurela wskazują wyraźnie, że wstępnym etapem procesu projektowania iluminacji powinna być refleksja nad istotą i potencjałem światła. Projektant bowiem powinien znać narzędzie, którym będzie się posługiwać, mieć świadomość jego znaczenia, mocy i wartości. W przypadku światła i jego przeciwieństwa – ciemności – niezwykle istotne wydaje się zrozumienie ich emocjonalnej roli. Jak twierdzi Vesa Han- konen „W dążeniu do zrozumienia światła studiowałem ciemność (...) Pierwszym zadaniem jest zrozumienie natury, ciszy, pustki i ciemności,

dopiero potem mogę koncentrować się na dźwiękach, liniach i świetle”¹.

Obok wykazania się wrażliwością i „słuchem przestrzennym” projektant powinien mieć dobrze opanowany warsztat. Składa się na niego wiedza techniczna, doświadczenie, artyzm oraz umiejętność zastosowania zaawansowanych technologii, które generują tworzenie nowych środków wyrazu oraz sprzyjają rozwiązaniom ekologicznym i energooszczędnym.

Aktualnie nie da się też zaprzeczyć twierdzeniu, że we współczesnej architekturze krajobrazu światło sztuczne staje się w coraz większym stopniu „tworzywem”, służącym do kompleksowego kre-

Ryc. 3. Refleksy świetlne na posadzce na Placu Raspail w Lyonie. Generatorem światła jest latarnia, która, oprócz tradycyjnego zasilania, jest wspomagana przez energię pochodzącą z napędu układu rowerowego, który zainstalowany jest w jej dolnej części. Każda osoba przechodząca przez plac może, poprzez pedałowanie, dodatkowo zasilić w energię urządzenie

Fig. 3. Light reflections on the floor of the Square Raspail in Lyon. Light generator is a lantern, which, in addition to the traditional power, is assisted by the energy coming from the drive system of the bicycle, which is installed at the bottom part. Any person passing through the square can, by pedaling, supply additionally the device with energy

Ryc. 4. Jedna z ulic w Lyonie Rue Flandrin. Elementy i struktury świetlne tworzą unikalny klimat, podkreślając tożsamość drogi

Fig. 4. One of the streets in Lyon Rue Flandrin. Elements and light structures create a unique atmosphere, highlighting the identity of the road

owania przestrzeni w porze nocnej, a iluminacja – jako sztuka budowania nastroju miejsca za pomocą światła – rozwinęła się od pojedynczych obiektów w kierunku tworzenia wieloprzestrzennych założeń kompozycyjnych. Dowodem na to są liczne międzynarodowe konkursy jak chociażby *City – People – Light* organizowany przez firmę *Philips Lighting* oraz stowarzyszenie *LUCI (Lighting Urban Community International)*, kompleksowe plany iluminacji (*the lighting master plan schemat- LMPS*) obejmujące całe miasta lub ich regiony, a przede wszystkim zmieniający się krajobraz wielu miast. Szczególnie we Francji, Niemczech i Włoszech w ostatniej dekadzie zmieniły się przesłanki projektowe. „Monumentalne” ekspozycje przestrzeni coraz częściej znajduje równowagę w postaci iluminacji podkreślającej pojęcie „bliskości”. Prezentując dziedzictwo architektoniczne zwraca się uwagę na zademonstrowanie zmian, jakie zachodzą w obszarach związanych z codziennym życiem mieszkańców.

Iluminacja dysponuje bardzo szeroką gamą środków plastycznych jako narzędzi tworzenia zaplanowanego efektu świetlnego. Dodatkowym atutem światła jako „materii” jest jego specyfika i możliwość tworzenia efektów specjalnych jak: odbicia, załamania, czy wykorzystanie zjawiska dyfuzji i luminescencji. Wykorzystanie zjawisk zachodzących w przyrodzie do kreowania nocnego krajobrazu jest coraz częstsze, a to za sprawą aktualnych tendencji rekomendowanych przez światowych projektantów światła i organizacji działających na rzecz ochrony nocnego nieba. Poetyckość, efemeryczność, subtelność i wrażliwość stały się elementem najbardziej atrakcyjnym i pożądanym w realizacjach świetlnych. Sprzyja temu nowa technologia jak: wielobarwne diody LED, OLED, oświetlenie luminescencyjne, fluorescencyjne żele, farby i włókna oraz światłowody, które rozwijają u twórców motywację do nowych kreacji. Czerpanie z estetyki przyrody w dobie kryzysu środowiska naturalnego stało się też sposobem

„dotlenienia” często sztywnej i monumentalnej iluminacji obiektów.

Środki techniczne w oświetleniu stanowią nową generację narzędzi w sztuce kreacji krajobrazu. Do wymienionych wyżej należy dodać także: lasery, projektory oraz nowoczesne materiały, które sprawiają, że światło, zamiast rzutowania na obiekt, jest przez niego emitowane.

Najbardziej spektakularnym i lukratywnym obecnie efektem iluminacyjnym jest luminografizacja – „malowanie światłem”, polega na wykorzystaniu specjalistycznej optyki świetlnej, w tym wielu projektorów, do rzutowania obrazów na płaszczyznę. Malowanie światłem stanowi efekt poszukiwań wizualnych, świetlnych i kinetycznych. Inspiracją dla niej były spektakle „światła i dźwięku”, które swoją premierę miały w 1954 roku we Francji w Chambord.

Coraz częściej miejsca i granice wyświetlania obrazów świetlnych sięgają „nieskończoności”. Takim przykładem była projekcja reklamy czasopisma „Match” na ogromnej

Ryc. 5. Malowanie światłem, obrazy świetlne wyświetlane na kościele St. Nizier z okazji festiwalu światła 7-11.12.2010, Lyon

Fig. 5. Painting with light, light pictures displayed in the church of St. Nizier on occasion of the festival of light 7-11.12.2010, Lyon

Ryc. 6. Fragment muru przy Rue de l'Annonciade w Lyonie. Zastosowanie opraw charakterystycznych dla wnętrz mieszkalnych na fragmencie ulicy wprowadza kameralny surrealistyczny nastrój. Następuje symboliczne przeniesienie przestrzeni prywatnej, jakim jest wnętrze pokoju – w przestrzeń publiczną. Użyte środki są wyrazem artystycznej prostoty i wyrafinowania technicznego

Fig. 6. A fragment of the wall at the Rue de l'Annonciade in Lyon. The use of luminaires characteristic for household interiors on a piece of street introduces an intimate surreal atmosphere. There is a symbolic transfer of private space, which is the interior of a room – in a public space. The used means are an expression of artistic simplicity and technical sophistication

połaci pustyni na południu Tunezji. Jeszcze bardziej ambitne plany mają producenci Coca-Coli, którzy zamierzają w przyszłości zapisać na firmamencie niebios niedający się wymazać „wieczny” znak firmowy.

Światło jest środkiem ekspresji: różnicuje plany, nadaje walor poprzez wykorzystanie szerokiego zakresu tonalności i określa na nowo związki pomiędzy poszczególnymi elementami.

Natężenie środków wyrazu oraz ich rodzaj budują nastrój, za ich pomocą można tworzyć obrazy subtelne, oszczędne, jakby „mówiące szeptem”, bądź ekstatyczne zaskakujące siłą użytych narzędzi plastycznych.

Istotą tworzenia przestrzeni i miejsc za pomocą światła jest wyszukanie i wykoncypowanie środków plastycznych, najbardziej adekwatnych do jego wyrażenia, po to, by w końcu zbudować obraz świetlny, dający czasami nowe, zmysłowe i nieoczekiwane przedstawienie obszaru.

Projektant iluminacji gra rolę dyrygenta, kładąc nacisk na jedne elementy przy jednoczesnym wyciszeniu innych. Może manipulować planami, głębokością przestrzeni, kątem widzenia zamykając lub otwierając widoki. Jest w stanie kreować nową rzeczywistość, inną od tej postrzeganej za dnia, poprzez wprowadzenie hierarchii iluminowanych płaszczyzn lub kubatur. Światło może więc kształtować przestrzeń – tworzyć w niej nowe obrazy, pobudzać

Ryc. 7. Ekstacyjny przykład iluminacji kładki pieszej – St. Vincenta w Lyonie. Przy użyciu tysięcy podświetlonych na niebiesko parasoli stworzono miejsce estetyczne i dające poczucie odmienności

Fig. 7. An ecstatic example of pedestrian footbridge illumination – St. Vincent in Lyon. With using of thousands umbrellas highlighted in blue, there was created an aesthetic space, which gives a sense of otherness

zmysły, pokazywać nieznanne związki i relacje przestrzenne. Światło daje możliwość do przetwarzania fragmentów krajobrazu w układy przestrzenne, które w rezultacie ujawnią swoją wyjątkowość i osobliwość.

Podsumowanie

Conclusion

Fascynacja naturalnym pięknem światła i cienia towarzyszyła człowiekowi od początków cywilizacji. Dowody na to znajdujemy zarówno w koncepcjach kosmologicznych różnych kultur, jak i w bogatej symbolice związanej z kultem bóstw. W miarę rozwoju techniki dążono więc do coraz doskonalszego tworzenia własnych źródeł światła, które by mogły dorównać, a nawet przewyższyć piękno zjawisk optycznych obserwowanych w naturze.

Analiza znaczenia światła, zrozumienie jego istoty, obserwacja natury i uświadomienie, jak wielkim i znaczącym narzędziem staje

się w rękach projektanta, powinno stać się obowiązkiem każdego, kto chce się nim posłużyć do tworzenia iluminacji. Należy pamiętać, że światło jako tworzywo w przestrzeni nadaje jej sens wizualny, formalny, użytkowy i znaczeniowy. W nocnym krajobrazie podkreśla istniejące dominanty lub wydobywa inne elementy słabo widoczne w ciągu dnia. Zmienia wizerunek rzeczywistości nadając przestrzeni „drugie życie”. Może sprawić, że to, co obiektywne i subiektywne, naukowe i intuicyjne, naturalne i kulturowe stanie się nierozdzielne. Może pośredniczyć w „materializowaniu” przestrzeni, której natura pozostaje dla nas zawsze tajemnicza i nienamagalna.

Fotografie wykonała autorka.

Photographs made by author.

Magdalena Zienowicz

Institut Architektury Krajobrazu
Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu
Institute of Landscape Architecture
Wrocław University of Environmental and Life Sciences

Przypis

¹ Cytat pochodzi z konferencji Światło w Architekturze w ramach XI Międzynarodowych Targów Sprzętu Oświetleniowego, Warszawa, Pałac Kultury i Nauki, 2-3 październik 2003.

Literatura

1. Honkonen V., 2003 *Architekt, lighting designer, designer*, Konferencja Światło W Architekturze w ramach XI Międzynarodowych Targów Sprzętu Oświetleniowego, Warszawa, Pałac Kultury i Nauki, 2-3 październik 2003,
2. Narboni R., 2004, *Lighting the landscape.*, Birkhäuser – Publishers for Architecture, Basel-BerlinBoston,
3. Neumann D., 2001, *Architecture of the night*, Prestel, Munich – Berlin – London – New York.